

Kribble Krable

På opdagelse i lys og skygge

novo
nordisk
fonden

Indholdsfortegnelse

03 Fakta om projektet

Krible Krabledyr på Lysåbne biotoper

04 Sommerfugle

06 Edderkopper

08 Tæger

10 Biller

12 Græshopper

Krible Krabledyr på mørke biotoper

14 Bænkebidere

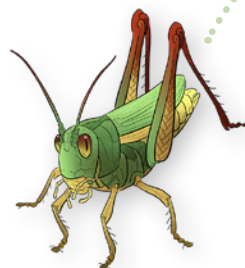
16 Regnorme

18 Snegle

20 Tusindben

22 Skolopendre

24 Egne noter

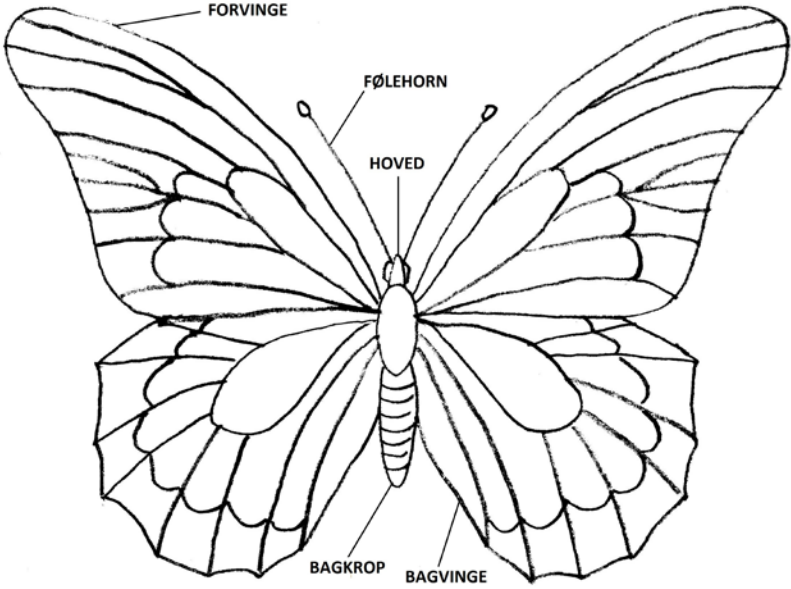
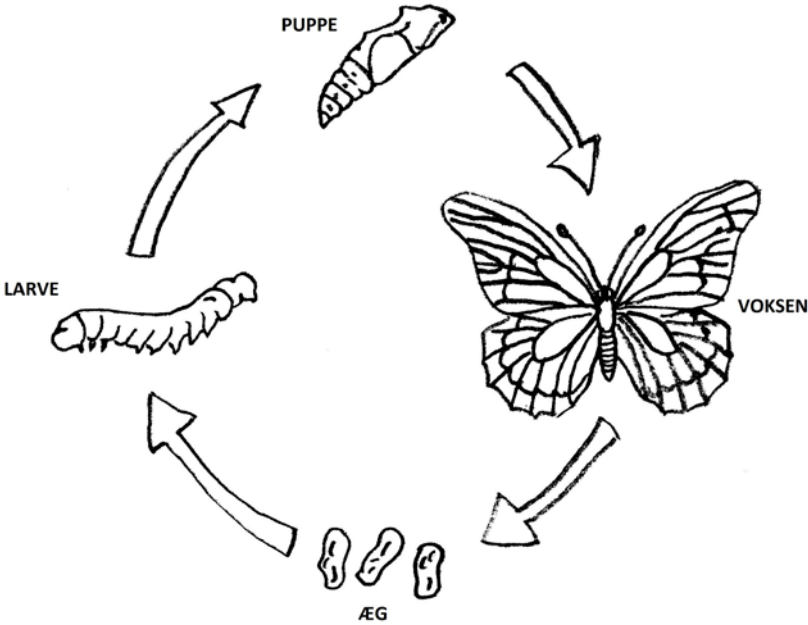
Fakta om projektet

- Krible Krable-universet er udviklet i et samarbejde mellem Naturvejledning Danmark og DR Ramasjang.
- Nordea-fonden har støttet Naturvejledning Danmarks arbejde med Krible Krable-projektet til og med 2018.
- Novo Nordisk Fonden støtter projektet fra 2019-2022.
- Målgruppen er 0-8-årige børn i daginstitution, skole og SFO, samt pædagoger, lærere, pædagogstuderende og børnefamilier.
- Formålet med projektet er at inspirere børn og voksne til at gå på opdagelse i naturen, samt at motivere og ruste pædagoger og lærere til at igangsætte Krible Krable-aktiviteter, forløb og projekter på egen hånd.
- I maj 2018 var der 1.350 deltagende daginstitutioner, skoler og SFO'er.
- I maj 2018 deltog 65.000 børn og voksne i Krible Krable.
- I maj 2018 bidrog 100 naturvejledere med 510 Krible Krable-arrangementer og 100 Krible Krable-kurser.
- I 2019 blev Mikroforsker metoden introduceret som et nyt element i Krible Krable-projektet.

Rigtig god Krible Krable-jagt!

Sommerfugle

FAKTA:

Sommerfuglen er et insekt med en tredelt krop - hoved, forkrop og bagkrop. På hovedet sidder en snabel, som den bruger til at spise med. Der findes ca. 2.000 arter i Danmark, hvor af de 70 er dagsommerfugle.

Føde: Larver spiser blade og plantedele. Den voksne sommerfugl spiser: nektar, honningdug, saft fra træer, overmoden frugt.

Livscyklus: Sommerfugle har en fuldstændig forvandling og gennemgår 4 stadier: æg, larve, puppe og voksen sommerfugl.

Alder: De fleste voksne arter lever som voksne 2-4 uger. Overvintrende arter lever dog længere og andre trækker sydpå.

FANGSTMETODE:

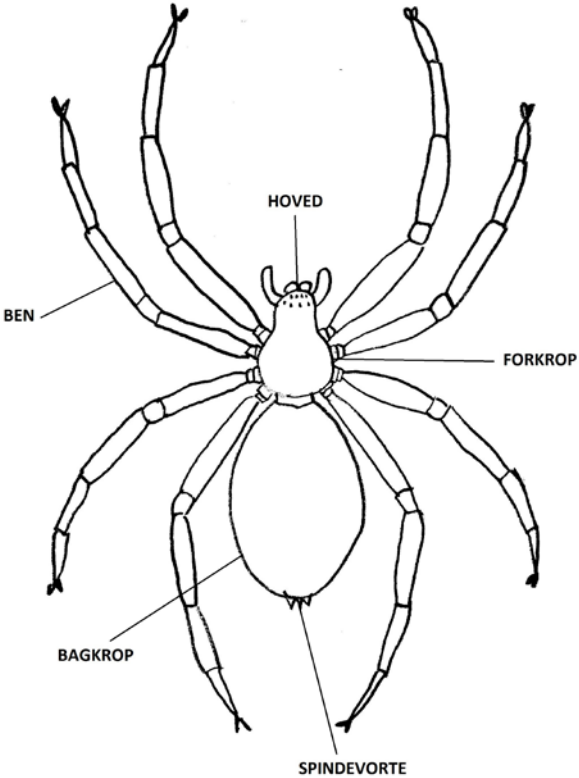
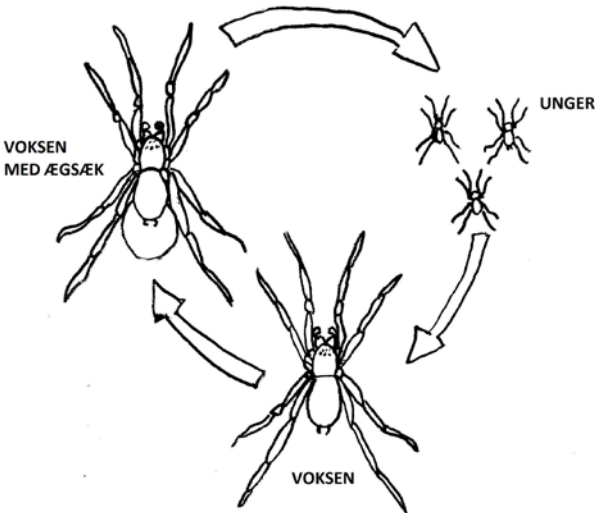
På lune solskinsdage kan man fange sommerfugle med et sommerfuglenet/et slagnet på lysåbne græsstykker/blomsterenge. Derudover kan man fange sommerfugle ved at lokke dem med sukkersnore. Sukkersnore kan laves ved at lægge snore ned i en sukkerblanding bestående af 1/2 l frugtsaft/rødvin, 1/2 l vand, 1/4 kg sukker og 1/2 pk gær. Lad snorene trække et døgn og hæng dem op.

OPBEVARING, PLEJE OG PASNING:

Gå på jagt efter larver af nældens takvinge, dagpåfugleøje og admiral på brændenælder i maj/juni måned. Tag et par larver med hjem sammen med brændenælderblade og sæt dem i et terrarium og følg den spændende udvikling, fra larve – puppe til en flot sommerfugl, som I så kan sætte ud i naturen igen. Husk at give dem friske brændenælder og rens for ekskrementer mindst en gang om ugen. Når sommerfuglene er kommet ud af pupperne, kan I forsigtigt sætte dem tilbage på det sted, hvor I har fundet dem.

Edderkopper

FAKTA:

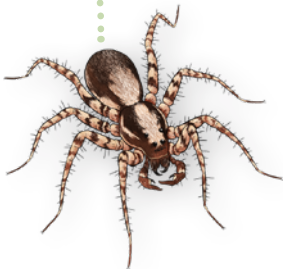
Edderkopper hører under spindlere. Der findes ca. 500 arter i Danmark, hvoraf 145 har danske navne. Deres krop er todelt: en forkrop og en bagkrop. De har 8 ben og 6-8 øjne.

Føde: Edderkopper er primært rovdyr og spiser insekter, springhaler og mider. Nogle edderkopper jager på landjorden, mens andre fanger deres bytte i spind.

Levevis: Der lever edderkopper på alle kontinenter - lige fra varme til kolde steder.

Størrelse: Kropslængden varierer lige fra mindre end 1 mm – 10 cm. Husedderkoppen er den største edderkop i Danmark og kan blive over 10 cm i diameter. Hunnerne er generelt større end hannerne.

Alder: Den ældste edderkop blev 43 år, men normalt bliver en edderkop ca. 1-3 år. Hunnerne bliver dog ofte ældst.

FANGSTMETODE:

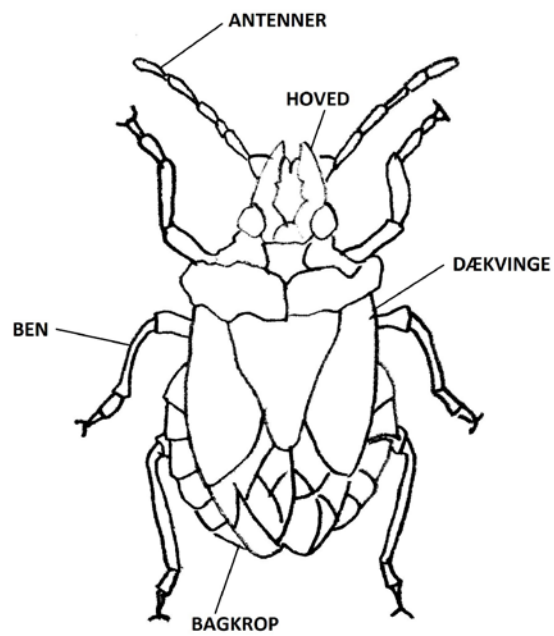
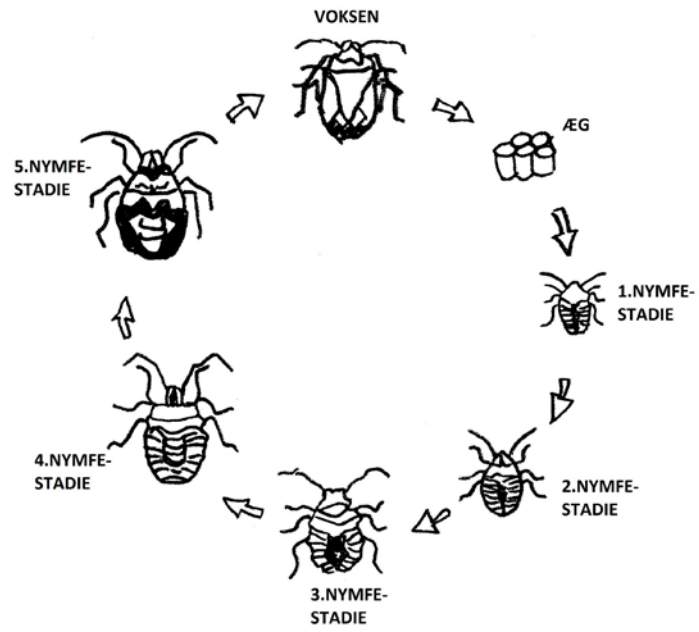
Faldfælder er en metode, der er rigtig god til at fange de edderkopper, der bevæger sig hen over jorden, når de går på jagt. Husk at tømme glasset hver dag. Et slagnet, som føres igennem det høje græs kan også bruges.

OPBEVARING, PLEJE OG PASNING:

Ønsker I at holde en edderkop i et terrarium, er jagtedderkopper bedst i fangenskab. Jagtedderkopper laver ikke spindelvæv, men fanger deres bytte ved at løbe det op på jorden. Jagtedderkopper jager på jorden, og I kan finde dem ved at lede på jorden mellem blade, græs og kviste. Indret terrariet med en fugtig avis i bunden, derefter visne blade, træstykker, bark m.m. Sørg for at holde avisen fugtig i den tid I har edderkopen i fangenskab. Fang levende byttedyr til jeres edderkop og giv edderkopen 2-3 dyr, hver gang I fodrer.

Tæger

FAKTA:

Tæger er insekter. Der er fundet ca. 500 arter i Danmark. Langt de fleste danske arter er landtæger, men der findes også vandtæger og damtæger. Tæger genkendes på den karakteristiske trekant på ryggen, der dannes af de skrålågte dækvinger.

Føde: Tæger lever af forskellig slags føde. De fleste tæger er plantesugere, der lever af plantesaft. Andre er ådselædere eller rovdyr.

Levevis: Tæger har ufuldstændig forvandling, og gennemgår op til 8 nymfestadier, før de er fuldt udviklede.

Størrelse: Tæger kan være meget forskellige af størrelse og udseende. Længden kan variere fra et par millimeter til 1-2 cm for de største landlevende tæger.

FANGSTMETODE:

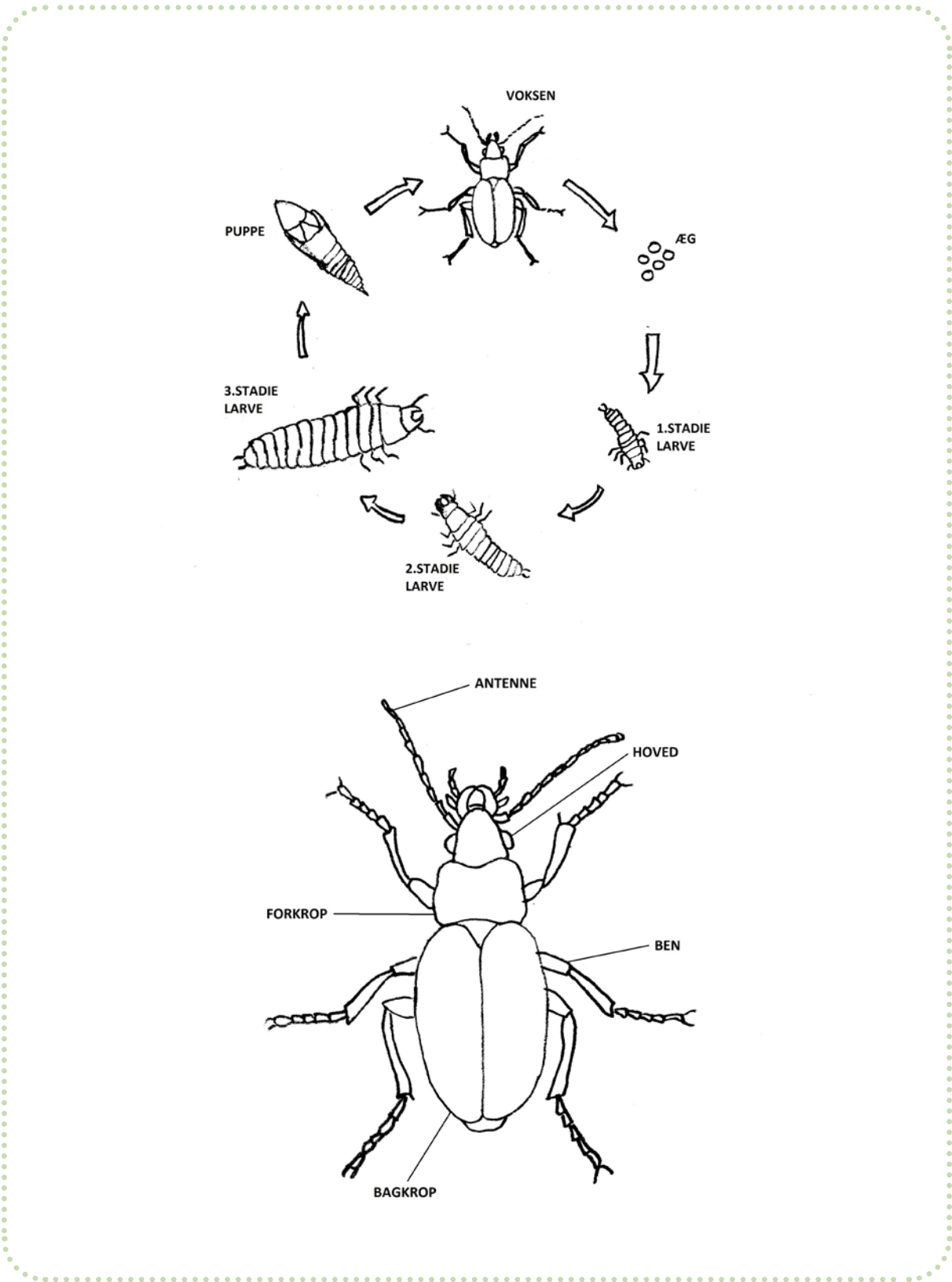
Tæger kan fanges på flere måder. I kan fange dem ved at løfte barken på gamle træstammer eller ved at kigge på værtsplanter, hvor de ofte sidder og spiser eller parrer sig. I kan også bruge slaget og fange de tæger, der sidder på planterne. I kan opsamle tæger, der sidder på træstammer ved at feje dem ned i en insektsold. En bankeskærm kan bruges til at opfange tæger, der sidder i buske eller på træer når grenene rystes. Derudover kan I selv plante værtsplanter, som kan tiltrække tæger.

OPBEVARING, PLEJE OG PASNING:

Det er vigtigt, at I genskaber tægens levested og sikrer, at den rigtige fødetype er frisk og tilgængelig. I kan tage et stykke af den plante tægen har siddet på og stikke den i et stykke våd oasis, så den holder sig frisk. Husk at tægen kræver luft, så prik en række små huller i beholderen. Generelt må de ikke stå for varmt. Husk altid at slippe dyrene fri, hvor de er fanget, når I er færdige med at undersøge dem.

Biller

FAKTA:

Billen er et insekt, og der er fundet over 3.000 arter i Danmark. Biller kendetegnes ved, at de er pansrede. Panseret består primært af de to dækvinger, som udgør skjoldet. De to flyvevinger, der er gemt under dækvingerne, kan foldes ud, når billen har brug for at flyve.

Føde: Billernes fødevalg er meget forskelligt fra art. Nogle er rovdyr, der fanger levende dyr. Nogle er ådse-lædere, mens andre er planteædere, der lever af plantedele eller plantesaft. Enkelte er parasitter, som lever på værtsdyr.

Levevis: Biller har fuldstændig forvandling og lever både på land og i vand.

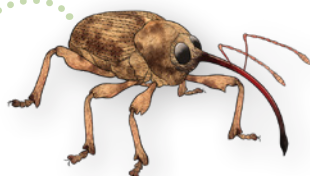
Størrelse: Langt de fleste biller er under 5 mm lange, men den største danske bille er Eghjorten, som måler hele 7 cm. Den mest almindelige store bille er kratløberen, der måler 2-2,5 cm.

FANGSTMETODE:

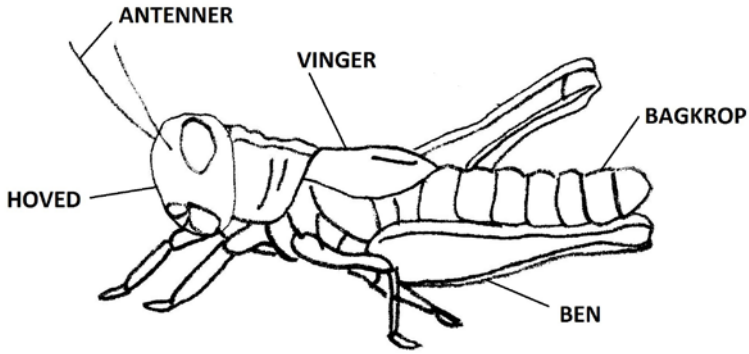
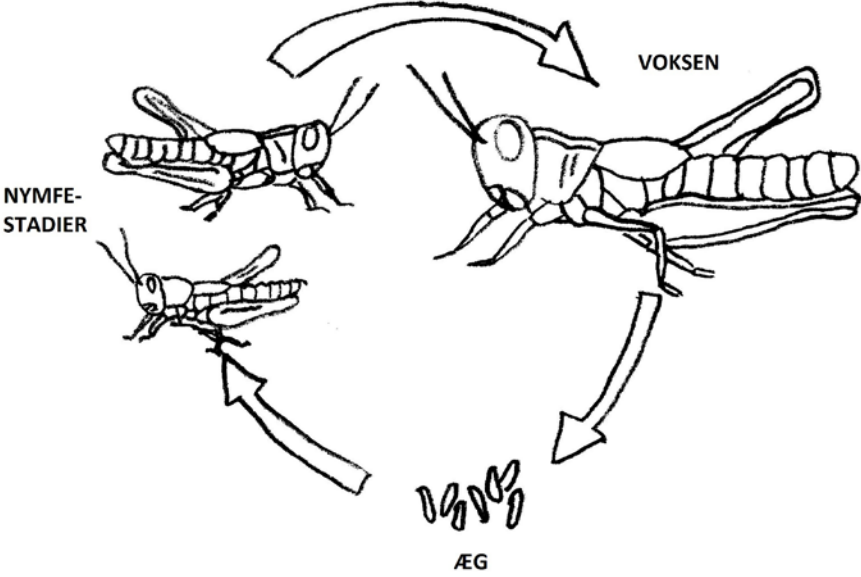
I kan fange biller på flere måder. I kan løfte sten og træstammer og derefter samle de biller op, der gemmer sig underne. I kan også bruge slagnet og fange de biller, der sidder på planterne. Derudover kan faldfælder eller lokkefælder også tiltrække billerne. Nogle biller kan findes nedgravede i jorden som larver eller pupper, imens andre findes på værtsplanter eller på døde dyr og frugt.

OPBEVARING, PLEJE OG PASNING:

Alt efter hvor billerne er fundet, kræver de forskellige forhold, hvis de skal opbevares i længere tid. Det er vigtigt at genskabe billens levested og sikre, at den rigtige føde er tilgængelig. Husk at billen kræver luft, prik en række små huller i beholderen, og sørg for, at den ikke tørrer ud. Brug evt. en forstøver eller læg et stykke fugtigt avis i bunden af dit terrarie. Da billen gennemgår en fuldstændig forvandling, kan I lede efter den i de forskellige stadier.

Græshopper

FAKTA:

Græshopper er insekter, og der lever ca. 35 arter i Danmark. Græshopper kendetegnes ved deres kraftige bagben, som de kan bruge til at hoppe med. Græshopper har deres ører siddende på de forreste skinneben eller på maven. Græshopper trækker vejret gennem en række rør på bagkroppen, der kaldes trachéer.

Føde: Græshopper er for største-delens vedkommende planteædere og bruger deres kraftige kindbagger til at spise med. Løvgræshopper er dog altædende.

Levevis: Græshopper har ufuldstændig forvandling. Æggene bliver lagt i efteråret i jorden eller i plantestængler, og de klækker i maj, juni det efterfølgende år.

Nymferne tager føde til sig og udvikler sig til voksne individer. De voksne græshopper frembringer, alt efter art, lyde ved at gnide sine vinger eller bagben mod hinanden.

Størrelse: Græshopper kan variere i størrelsen fra lynggræshoppens ca. 1 cm og op til løvgræshoppen, hvor hunnen måler næsten 6 cm inklusiv læggebrod.

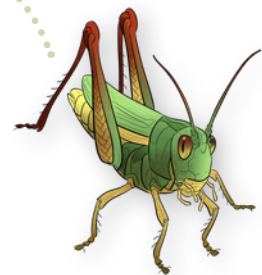
FANGSTMETODE:

Græshopper både hopper og flyver, så de kan være svære at fange. Et slagnet er den bedste metode til at indfange græshopperne i høj vegetation, inden de når at stikke af.

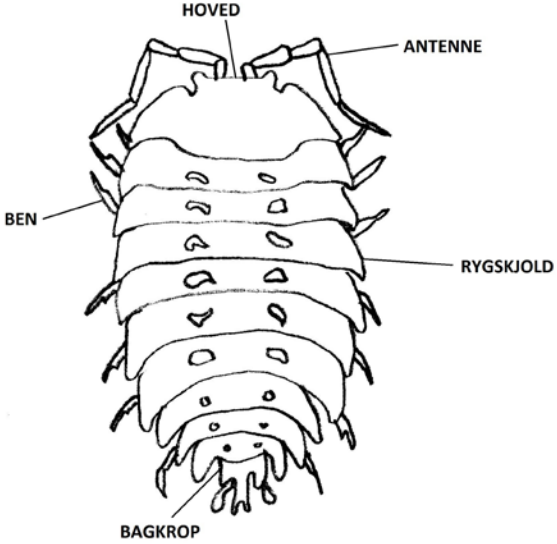
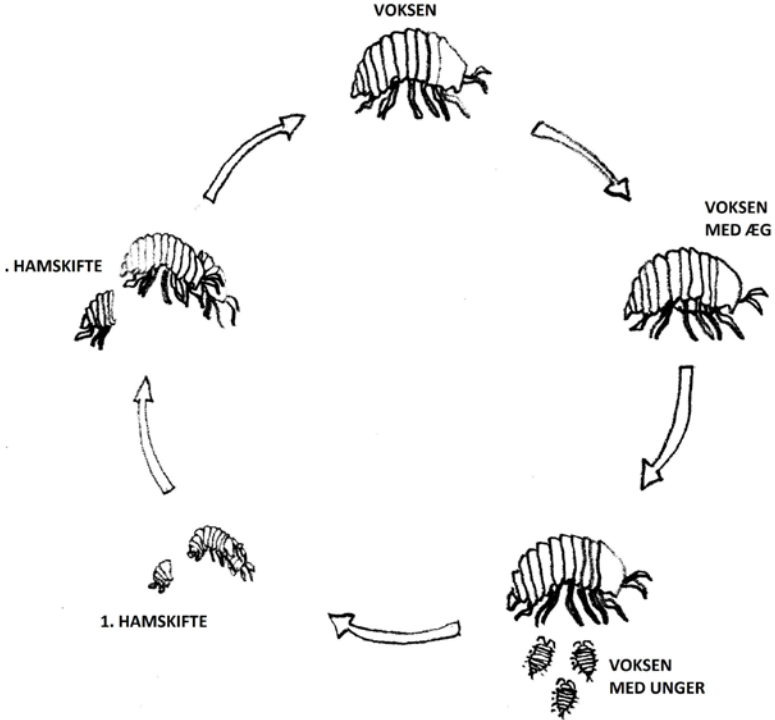
Ved at bevæge sig langsomt og opmærksomt kan I spore jer ind på græshopperne ved hjælp af deres lyd, der afslører deres placering. Ofte kan græshopperne betragtes i det høje græs, hvor I kan se, hvordan det ser ud når de synger.

OPBEVARING, PLEJE OG PASNING:

Hvis I vil observere græshopperne i længere tid, er det vigtigt at skabe et så naturligt levested for græshopperne som muligt. Der skal være mad og opretstående strå, som græshopperne kan sidde på. Husk at græshopper kræver luft, så lav en række huller i beholderen. Husk altid at slippe dyrene fri, der hvor de er fanget, når I er færdige med at undersøge dem.

Bænkebidere

FAKTA:

Bænkebideren er et krebsdyr, der lever på land. Den har syv led med ét par ben pr. led. I alt 14 ben, samt to antenner med knæk på. Leddene har plader, der danner skjold og beskytter bænkebideren. Der findes 27 arter i Danmark. De fleste er grå med gælleblade, som skal være fugtige, for at bænkebideren kan trække vejret.

Føde: Bænkebidere spiser den hinde af alger, svampe og bakterier mm. som findes på visne og halvrådne planter.

Livscyklus: Bænkebidere parrer sig i april/maj og lægger op til 70 æg. De udvikles i en rugepose, som moderen har på maven. Ungerne forlader moderen i juli/august. Som regel får de to kuld om året.

Alder: De fleste bænkebidere bliver 2-3 år gamle. De går i dvale om vinteren.

FANGSTMETODE:

Man kan fange bænkebidere ved at lede på fugtige, mørke steder. Til eksempel under en havebænk eller under barken på en gammel træstub. Derudover kan man tiltrække bænkebidere ved at lægge forskellige ting ud på den bare jord, så der bliver fugtigt og mørkt nedeunder. Det kan være en træplade, en flise eller et liggeunderlag.

OPBEVARING, PLEJE OG PASNING:

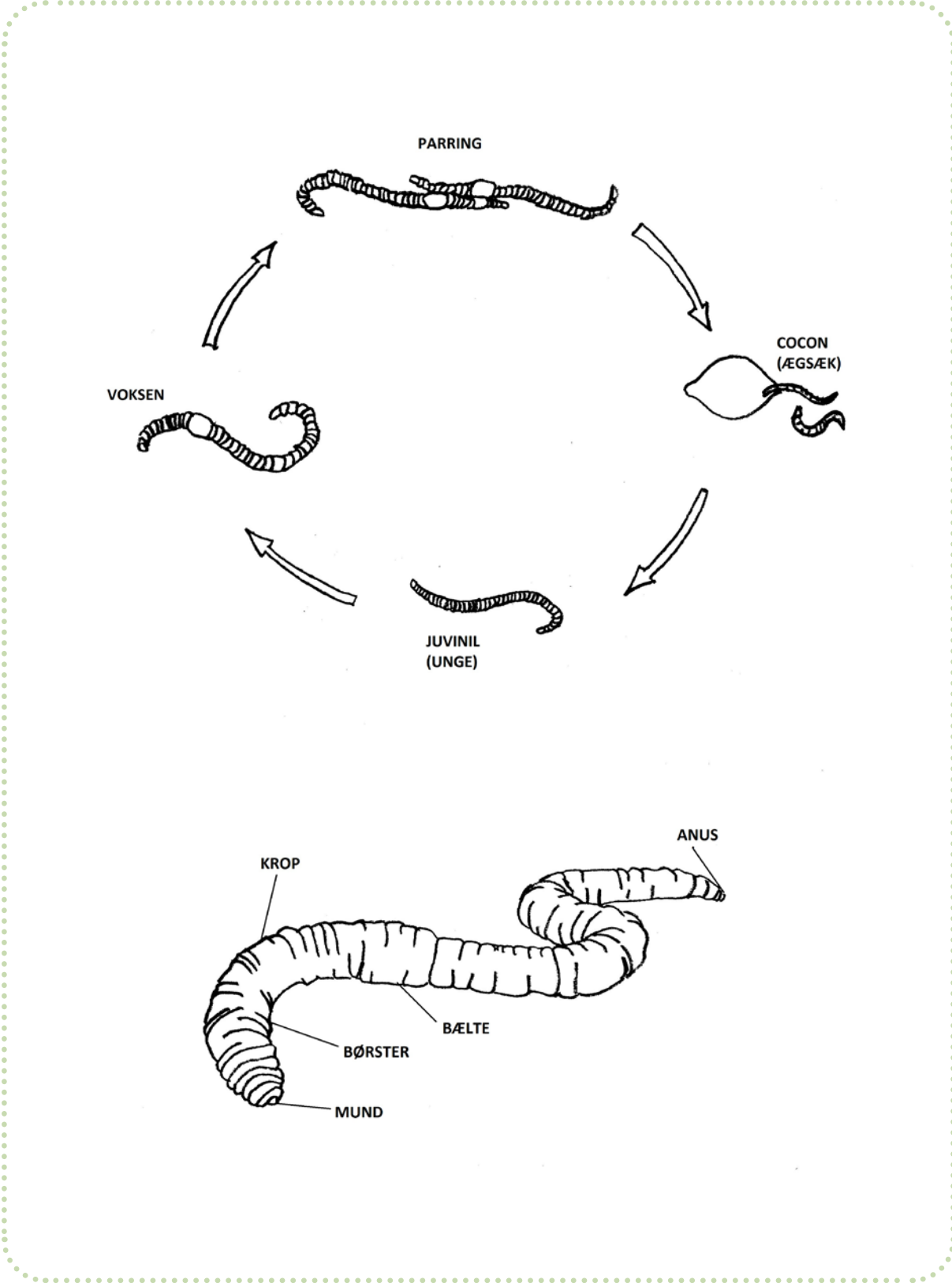
Bænkebidere kan man finde hele året rundt på mørke, fugtige steder i nærheden af halvrådne planter. Sådan indretter I et "Bænkebidere Bo":

Find en brugt slikboks, sådan en til tag-selv-slik. Bor en række huller i to af siderne 1/3 fra toppen. Brug evt. et varmt søm til at lave hullerne med. Læg fem lag køkkenrulle i bunden, til at holde på fugtigheden. Tilføj 15 bænkebidere, 10 halvrådne/visne blade og sprøjt vand med en forstøverflaske.

Når bænkebiderne har spist op, kan I give dem flere blade. Husk at slippe dem ud, når I er færdig med at studere dem.

Regnorme

FAKTA:

Regnorme hører til ledormene.

Der findes ca. 20 arter i Danmark og 3.000 arter på verdensplan.

Deres krop er inddelt i led. De kønsmodne orme har et bælte om maven. De har ingen øjne, men kan skelne mellem lys og mørke.

Føde: Regnorme spiser det organiske stof, der er i jorden. Nogle regnorme lever i det øverste lag af blade i skovbunden, nogle spiser sig igennem de øverste jordlag, mens andre lever i lodrette gange og trækker blade med ned i deres huller.

Levevis: Regnorme er hermafroditte, og de befrugter hinanden via bæltet på maven. Begge regnorme lægger derefter æg i små kokoner.

Størrelse: Vores længste regnorm, Stor Regnorm, kan blive op til 25 cm. lang.

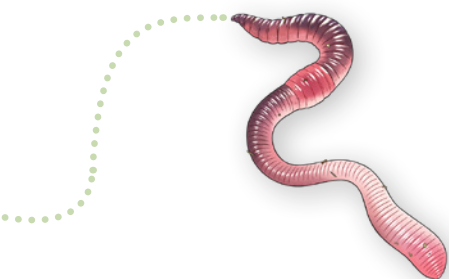
Alder: Alt afhængig af art lever regnorme fra nogle måneder til op til 10 år for Stor Regnorms vedkommende.

OPBEVARING, PLEJE OG PASNING:

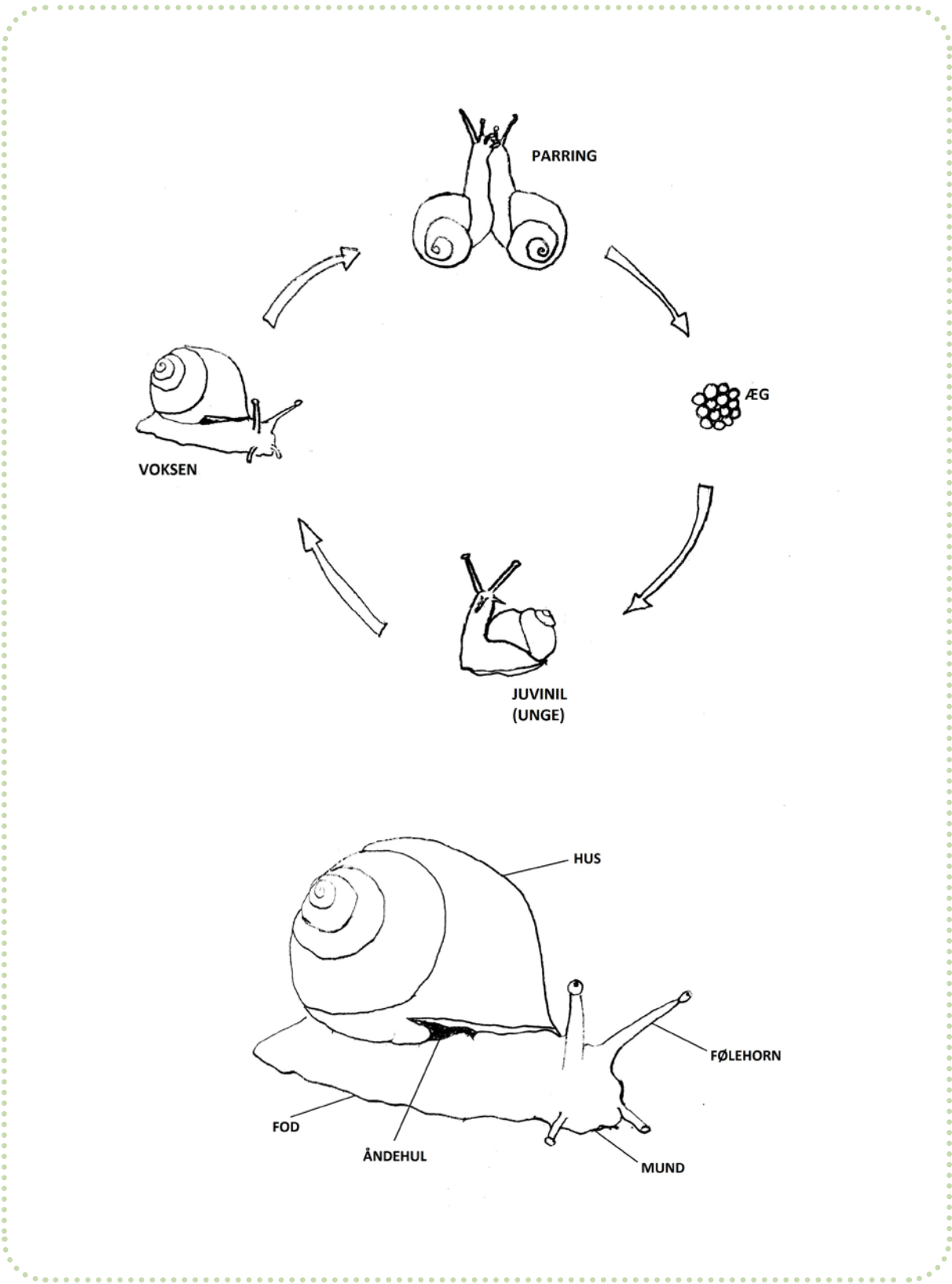
Regnorme kan I have i en beholder med låg, som I fylder med den med den jord/kompost, som I har fundet dem i. I kan studere deres levevis på følgende måde: Tag en klar beholder og lav huller i låget. Læg et lag sand i bunden. Læg 10 regnorme ovenpå. Fyld glasset skiftevis med sand, muldjord og evt. mos. Slut af med et lag jord. Fugt lagene med en forstøver, efterhånden som de fyldes i. Læg forskellige slags blade, samt revet gulerod oven på jorden. Sæt beholderen et mørkt sted. Tag glasset op til eksempel en gang om dagen. Hvad lægger I mærke til? Har regnormene har gravet gange? Har de trukket blade ned i jorden? Har de lavet lort? Slip regnormene ud igen efter en uges tid.

FANGSTMETODE:

Find regnorme ved at grave dem op af jorden i et bed i haven, på legepladsen, i skoven eller i kompostbunken. I kan også prøve at trampe dem op af jorden, ligesom mågerne gør!

Snegle

FAKTA:

Snegle er bløddyr. De har et hoved med fire antenner, med "øjne" på de to længste. Der er fundet ca. 100 landlevende arter i Danmark. Langt de fleste er med sneglehus. Der findes over 40.000 sneglearter på jorden.

Føde: Snegle spiser planter. De rasper føden af med deres raspetunge, der består af tusindvis af små tænder.

Levevis: Snegle er hermafroditter, altså både han og hun samtidig. Efter parring lægger begge snegle æg, som de nye små snegle kommer ud af.

Størrelse: Snegle kan være meget forskellige af størrelse og udseende. Fra den hårede snegl der er få mm. lang, til Vinbjergsneglen der er 4 cm. lang. Lundsneflen er 1,5 til 2 cm. lang.

FANGSTMETODE:

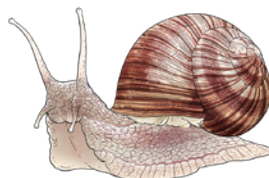
Det er lettest at finde snegle, når det regner, eller når det er fugtigt i vejret. Det kan være lige efter en regnbyge, eller en tidlig morgen på græsset. Når det bliver tørt i vejret igen, kryber sneglene i skjul i deres sneglehus, mens de venter på bedre vejr!

I tørvejr kan man til eksempel finde Lundsneflen og Havesneflen siddende på træstammer og grene, hvor de søger skygge.

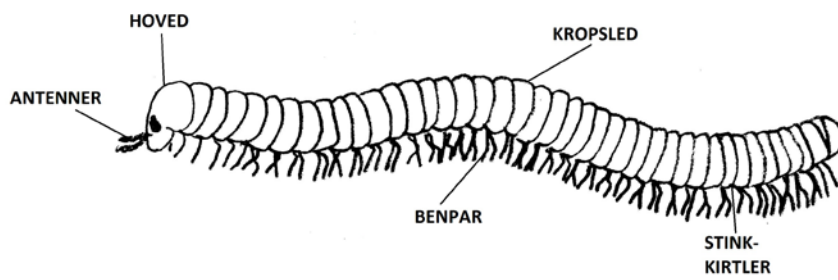
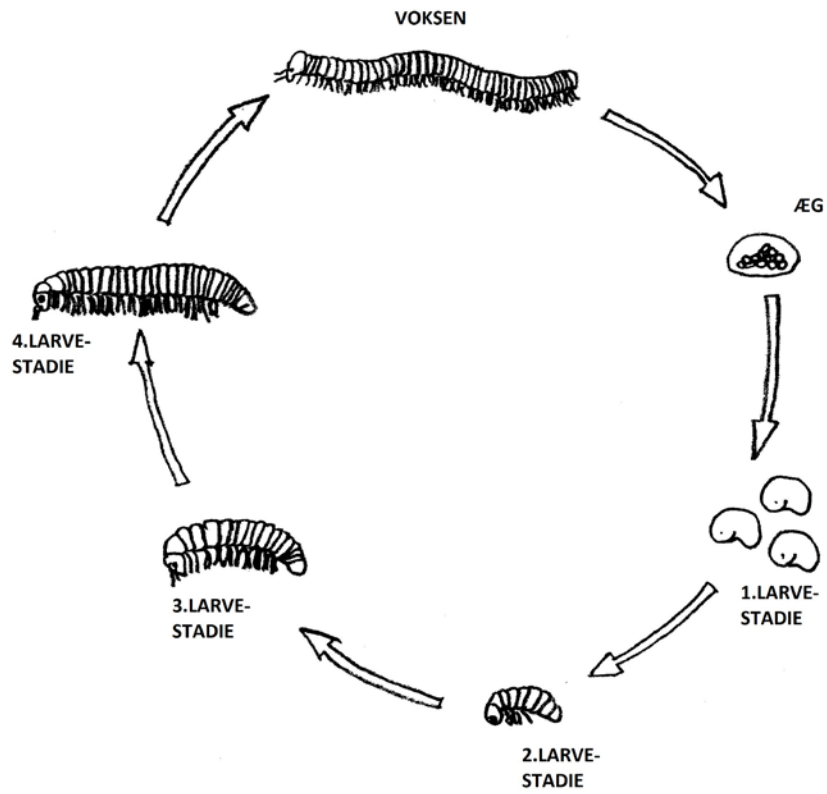

OPBEVARING, PLEJE OG PASNING:

Snegle kan I holde i et terrarium eller i en anden beholder. Læg lidt vasket grus i bunden, samt nogle friske blade fra der, hvor I fandt sneglen. Hold dem fugtige med en forstøver. Husk altid at slippe dyrene fri hvor de er fanget, når I er færdige med at undersøge dem.

Tusindben

FAKTA:

Tusindbenet er et leddyr, der er delt op i mange led med to par ben på hvert led. Antallet af led varierer fra art til art. Et tusindben har ikke, som navnet antyder 1000 ben, men antallet af ben kan variere fra 150-800 alt efter art. Der findes over 10.000 forskellige arter, hvoraf ca. 40 lever i DK.

Føde: De er planteædere og spiser organisk materiale såsom råddent træ, blade og svampe.

Levevis: Når de er to år gamle, parrer de sig og lægger derefter æg. Mange tusindben ruller sig sammen, eller udskiller en giftig væske, der lugter kemisk for at forsvare sig mod fjender som fugle og padder.

Størrelse: De kan blive op til 5 cm. lange i Danmark. Nogle arter får flere led ved hvert hudskifte.

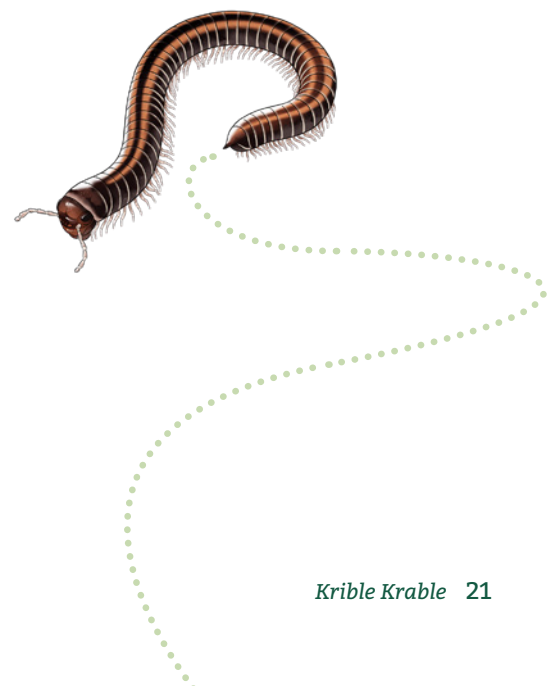
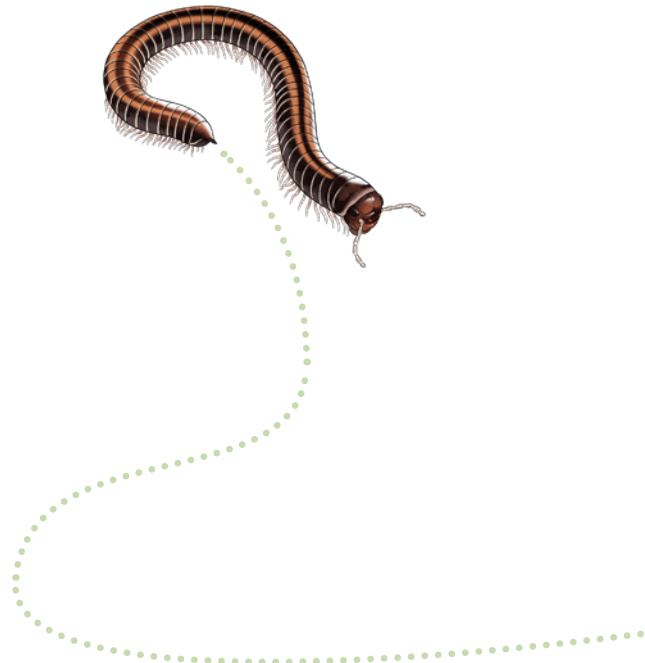
FANGSTMETODE:

I kan fange Tusindben ved at lede fugtige, mørke steder, hvor der findes visent organisk materiale. Til eksempel ved at løfte sten og træstammer, eller ved at se efter i de nederste lag af visne blade. Tusindbenene går også i faldfælder.

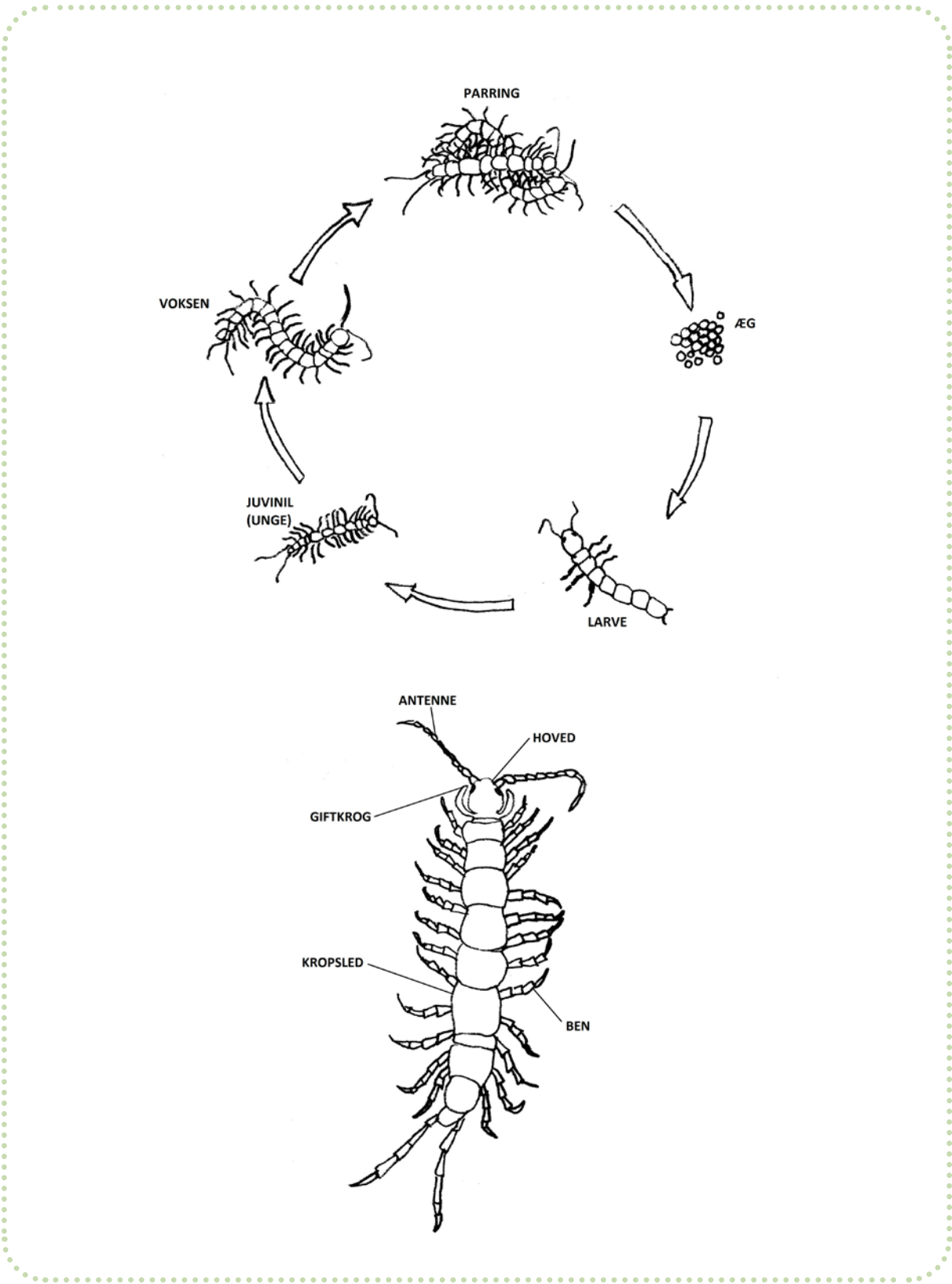
OPBEVARING, PLEJE OG PASNING:

I kan holde tusindben i et terrarium indrettet med visne blade, bark og rådne træstykker. Læg nogle lag fugtig køkkenrulle i bunden af terrariet til at holde på fugtigheden.

Husk altid at slippe dyrene fri hvor de er fanget, når I er færdige med at studere dem.

Skolopendere

FAKTA:

Skolopendre er leddyr med mange ben. De har ét par ben på hvert led. Benene vender ud til siden. De er rovdyr. De bevæger sig hurtigt og har en fladtrykt krop, så de lettere kan få fat på byttedyr under bark og sten. Der er 32 arter i Danmark.

Føde: De jager om natten og spiser orme, larver og andre smådyr. En skolopender har et par kraftige giftkroge under hovedet. Når den har fanget sit bytte, så bider den byttet med giftkrogene og lammer det.

Levevis: Skolopendre lægger æg efter parring. Hunnen passer på dem, indtil der kommer nye, små skolopendre ud af æggene. Larverne har kun få par ben. Ved hudskifte får de flere led og flere ben.

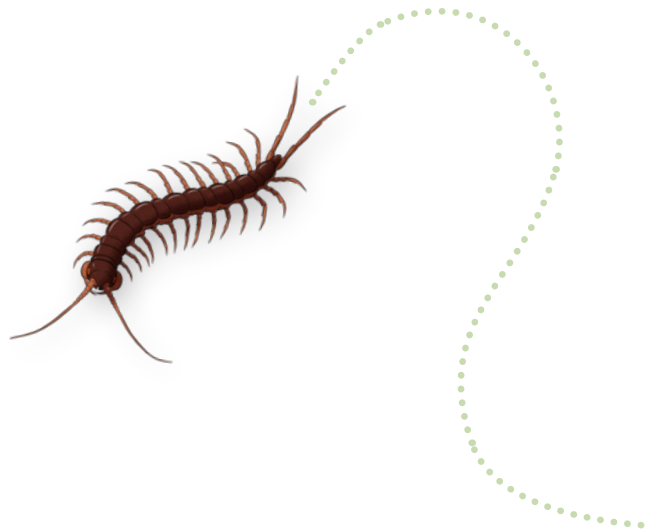
Størrelse: Skolopendrene måler fra 15 mm. op til 3 cm.

FANGSTMETODE:

Stenskolopender finder man mørke, fugtige steder mest under sten, fliser, bark og i nedbrudt træ. Jordskolopender finder man ofte i komposten. De løber meget hurtigt og kan være svære at fange. I kan samle dem ind i en hvid fotobakke eller i en opvaskebalje ved at løfte et træstykke fra skovbunden op i bakken, og lade smådyrene falde ned i bakken. Her kan de ikke komme væk, og man kan nemt se dem mod det hvide underlag. Herfra kan de kommes over i mindre beholdere. Brug eventuelt en spiseske til at flytte dyrene med.

OPBEVARING, PLEJE OG PASNING:

Hvis I vil kikke på skolopendrene over længere tid, kan I komme et par skolopendre i et terrarium med fugtig køkkenrulle i bunden, lidt jord og blade, samt andre smådyr. Hold terrariet fugtigt med en forstøver. Husk altid at slippe dyrene fri hvor de er fanget, når I er færdige med at undersøge dem.

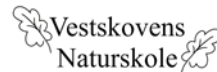

Dette hæfte er blevet til i forbindelse med
Krible Krable Kursuskaravanen 2020

Et samarbejde mellem Naturvejlederne i Brøndby,
Albertslund, Glostrup, Rødovre og Ishøj

novo
nordisk
fonden

Krible Krable-universet er udviklet af Naturvejledning Danmark og DR Ramasjang.
Novo Nordisk Fonden støtter Naturvejledning Danmarks arbejde med Krible Krable.